

Türkmenistanyň Adalat ministrligi
tarapyndan 2012-nji ýylyň 7-nji
sentýabrynda 665 san bilen bellige
alyndy

Türkmenistanyň Maliýe ministriniň
2012-nji ýylyň 10-njy awgustyndaky
№ 93-Ö buýrugy bilen tassyklandy

Döwlet býujet edaralary üçin maliýe hasabatlylygynyň milli standarty 10

„MAÝA GOÝUM EMLÄGI“

Mazmuny	Bölämleriň №
Umumy düzgünler.....	1-3
Kesgitlemeler.....	4
Maýa goýum emlägini topara bölmek.....	5-12
Ykrar etmek we baha bermek.....	13-28
Ykrar edilenden soň baha bermek.....	29-42
Maýa goýum emlägini gaýtadan topara bölmek.....	43-51
Ykrar etmegi bes etmek.....	52-58
Maglumaty açmak.....	59-61
Güýje girýän senesi.....	62

UMUMY DÜZGÜNLER

1. Şu standartyň maksady maýa goýum emlägini hasaba almagyň tertibini we maglumatlary açmaga bildirilýän degişli talaplary kesgitlemekden ybaratdyr.

2. Şu standart maýa goýum emlägini hasaba almak, şol sanda kärendeçiniň maliýe hasabatlylygynda maliýe kärendesi hökmünde hasaba alynýan kärendede maýa goýum emlägi bähbidine baha bermek we kärendä berijiniň maliýe hasabatlylygynda kärendeçä amal kärendesine berlen maýa goýum emlägine baha bermek üçin ulanylýar.

3. Şu standart aşakdakylar babatynda ulanylmaýar:

a) oba hojalyk işine gatnaşygy bolan biologik aktiwler;

b) mineral serişdeleri işläp geçmäge, geologiýa-gözleg işlerine we gazylyp alynýan peýdaly magdanlary, nebiti, gazy we şoňa meňzeş gaýtadan döremeyän serişdeleri gazyp çykarmaga bolan hukuklar.

KESGITLEMELER

4. Şu standartda aşakdaky adalgalar ulanylýar:

Özüne düşýän gymmaty – bu tölenen pul serişdeleriniň we pul serişdeleriniň ekwiwalentleriniň pul möçberi ýa-da aktivi satyn almak maksady bilen berlen beýleki öwezlik tölegiň satyn alnan pursatyndaky ýa-da onuň gurulýan wagtyndaky adalatly gymmaty ýa-da, muny ulanyp bolýan ýerinde,

maliýe hasabatlylygynyň beýleki milli standartlarynyň anyk talaplaryna laýyklykda ilkibaşda ykrar edilende şunuň ýaly aktiwe baha berlen pul möçberi.

Adalatly gymmat – gowy habarly, şunuň ýaly amaly geçirmek isleýän garaşsyz taraplaryň arasynda geleşikler geçirilende aktiwi çalşyp bolýan ýa-da borçnama boýunça hasaplaşyklary geçirip bolýan pul möçberi.

Maýa goýum emlägi – kärende töleglerini almak ýa-da maýanyň gymmatyny artdyrmak, ýa-da olaryň ikisini hem almak maksady bilen eýeçilikde (eýesiniň ýa-da maliýe kärendesi şertnamasy boýunça kärendeçiniň eýeçiliginde) saklanýan gozgalmaýan emläk (ýer ýa-da jaý ýa-da jaýyň bir bölegi, ýa-da olaryň ikisi hem), ýöne:

a) harytlary öndürmek ýa-da ibermek, hyzmat etmek üçin, edara ediş maksatlarynda peýdalanmak üçin däl; ýa-da

b) adaty hojalyk işiniň barşynda satmak üçin däl.

Maýa goýum emlägi kärende töleglerini ýa-da maýanyň gymmatynyň artmagyndan girdejileri almak ýa-da olaryň ikisini hem gazanmak üçin niýetlenendir. Şonuň üçin maýa goýum emläginiň emele getirýän pul serişdeleriniň akymlyry, düzgün bolşy ýaly, edaranyň beýleki aktiwleri bilen bagly däldir. Bu maýa goýum emlägini eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläkden tapawutlandyrýar. Önümçiligiň ýa-da harytlary ibermegiň, hyzmat etmegiň (ýa-da emlägi edara ediş maksatlarynda peýdalanmagyň) barşynda ýüze çykýan pul akymlyry diňe gozgalmaýan emläge däl, eýsem, önümçiligiň we haryt ibermegiň barşynda peýdalanylýan beýleki emläklere hem degişlidir. Eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emlägi hasaba almak "Esasy serişdeler" döwlet býujet edaralary üçin maliýe hasabatlylygynyň milli standartyna laýyklykda geçirilýär.

Eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk – eýesiniň (hususyýetçiniň ýa-da maliýe şertnamasy boýunça kärendeçiniň) eýeçiligindäki, harytlary öndürmekde we ibermekde peýdalanmak, hyzmat etmek ýa-da edara ediş maksatlary üçin niýetlenen gozgalmaýan emläk.

MAÝA GOÝUM EMLÄGINI TOPARA BÖLMEK

5. Emlägiň maýa goýum emläginiň derejesine laýyklygyny kesgitlemek hünärli garaýyşlary talap edýär. Edara maýa goýum emläginiň kesgitlemesine laýyklykda, şunuň ýaly hünärli garaýyşlary yzygiderli peýdalanmak üçin ölçegleri işläp taýýarlaýar.

6. Maýa goýum emläginiň mysallary şulardan ybaratdyr:

a) uzak möhletli geljekde maýanyň artmagyndan peýda almak üçin saklanýan ýer;

b) geljekde peýdalanylmalý maksady häzirkä wagtda kesgitlenilmedik ýer. (Eger edara özüniň ýeri "eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk" hökmünde, şol sanda häzirkä we geljekki nesillere milli seýilgähler tarapyndan edilýän hyzmatlar ýaly hyzmatlary etmek üçin ýa-da adaty hojalyk işiniň barşynda gysga möhletli geljekde ýerlemek üçin peýdalanjakdygyny çözmedik bolsa, onda ýer maýany artdyrmak üçin niýetlenen diýip hasap edilýär);

ç) hasabat berýän edara degişli (ýa-da maliýe kärendesi şertnamasy boýunça onuň eýeçiligindäki) we bir ýa-da birnäçe amal kärendesi şertnamasy boýunça täjirçilik esasynda kärendä berlen jaý. Mysal üçin, uniwersitetiň eýeçiliginde täjirçilik esasynda daşarky taraplara berýän jaýy bolup biler; we

d) boş duran, ýöne bir ýa-da birnäçe şertnamalar boýunça täjirçilik esasynda daşarky taraplara amal kärendesine bermek üçin niýetlenen jaý.

7. Maýa goýum emlägi bolup durmaýan we şol sebäpli hem şu standartyň ulanylýan çygyryna girmeýän aktiwleriň mysallary şular bolup durýar:

a) adaty hojalyk işiniň barşynda satmak üçin niýetlenen ýa-da satmak maksady bilen gurulýan ýa durky täzelenýän gozgalmaýan emläk ("Ätiýaçlyklar" DBEMHMS-yna seret);

b) üçünji taraplaryň tabşyrygy boýunça gurulýan ýa-da durky täzelenýän gozgalmaýan emläk ("Gurluşyk üçin şertnamalar" DBEMHMS-yna seret);

ç) eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk ("Esasy serişdeler" DBEMHMS-yna seret), şol sanda (beýlekileriň arasynda) eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk hökmünde geljekde durkuny täzelemek we soňundan peýdalanmak üçin niýetlenen gozgalmaýan emläk;

d) geljekde maýa goýum emlägi hökmünde peýdalanmak maksady bilen, gurulýan ýa-da durky täzelenýän gozgalmaýan emläk. Gurluşyk işleri we durkuny täzelemek işleri tamamlanýança şunuň ýaly gozgalmaýan emläk babatynda "Esasy serişdeler" DBEMHMS-y ulanylýar. Emma şu standart geljekde maýa goýum emlägi hökmünde peýdalanmak üçin durky täzelenýän, bar bolan maýa goýum emlägine degişli hem ulanylýar;

e) maliýe kärendesi şertnamasy boýunça beýleki kärhana kärendesine berlen gozgalmaýan emläk.

8. Käbir ýagdaýlarda edara belli bir gozgalmaýan emläge eýelik edýär, onuň bir bölegi hyzmat etmek üçin däl-de, kärende tölegini almak ýa-da maýany artdyrmak üçin, beýleki bölegi önümçilikde peýdalanmak ýa-da harytlary ibermek ýa-da hyzmat etmek ýa-da dolandyryş maksatlary üçin niýetlenendir. Mysal üçin, hassahana ýa-da uniwersitet bir bölegi dolandyryş maksatlary üçin peýdalanylýan beýleki bölegi täjirçilik esasynda kärendä berilýän jaýa eýelik edip bilerler. Eger gozgalmaýan emlägiň bu bölekleri aýratynlykda satyp, (ýa-da aýratynlykda maliýe kärendesine berip) bolýan bolsa, onda edara olary aýratynlykda hasaba alýar. Eger-de gozgalmaýan emlägiň böleklerini aýratynlykda satyp bolmaýan bolsa, onda gozgalmaýan emläk diňe onuň ujypsyz bölegi önümçilikde peýdalanmak üçin ýa-da harytlary ibermekde, hyzmat etmekde ýa dolandyryş maksatlarynda peýdalanmak üçin niýetlenen mahalynda maýa goýum emlägi hasap edilýär.

9. Käbir ýagdaýlarda edara özüne degişli gozgalmaýan emlägi kärendä alanlara kömekçi hyzmatlary hem edýär. Edara şunuň ýaly gozgalmaýan emläge, eger bu hyzmatlar tutuş ylalaşyga degişlilikde ujypsyz bölegi tutýan bolsa, maýa goýum emlägi hökmünde seredýär. Döwlet edarasynyň diňe kärendä bermek maksatlary üçin niýetlenen we täjirçilik esasynda kärendä berilýän emlägä eýelik edýän we kärendeçilere jaýy goramak we gündelik ulanmak boýunça hyzmatlary berýän ýagdaýy muňa mysal bolup durýar.

10. Käbir ýagdaýlarda edilýän hyzmatlar has ähmiýetli bolýar. Mysal üçin, eger döwlet edarasy myhmanhana ýa-da umumy ýaşayyş jaýyna eýeçilik edip we ony özüniň emlägi dolandyrmak boýunça baş edarasynyň üstünden dolandyryp biler. Myhmanhanada düşleýänlere edilýän hyzmatlar tutuşlygyna alnanda ylalaşygyň degerli bölegini tutýar. Şonuň üçin hem, eýesi tarapyndan dolandyrylýan myhmanhana ýa-da umumy ýaşayyş jaýy maýa goýum emlägi däl-de, eýsem, eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk bolup durýar.

11. Kähalatda kömekçi hyzmatlaryň gozgalmaýan emlägi maýa goýum emlägine degişli edip bolmaz ýaly derejede düýpli bolup durýandygyny ýa-da dældigini kesgitlemek kyndyr. Mysal üçin, myhmanhananyň eýesi bolup durýan ministrlik ýa-da pudak edarasy dolandyryş şertnamasy boýunça käbir wezipeleri ýerine ýetirmegi üçünji tarapa berip biler. Şunuň ýaly şertnamalaryň şertleri köp dürli bolýar. Bir tarapdan, ministrliгиň ýa-da pudak edarasynyň orny, hakykatda, işjeň däl maýa goýumçynyň ýagdaýynda bolup biler. Beýleki tarapdan, ministrlik ýa-da pudak edarasy, myhmanhananyň işinden emele gelýän pul akymalarynyň ep-esli üýtgame töwekgelçiligini saklap galmak bilen, belli bir gündelik wezipeleri beýleki gurama berip biler.

12. Käbir ýagdaýlarda edaranyň eýeçiliginde onuň düýp edarasyna ýa-da beýleki gözegçilik edýän edara ýa-da beýleki gözegçilikde bolýan edara kärendä berlip, olar tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emlägi bolup biler. Şunuň ýaly gozgalmaýan emläk jemleýji maliýe hasabatlylygynda maýa goýum emlägi hökmünde topara bölünmeýär. Emma gozgalmaýan emlägiň eýesiniň nukdaýnazaryndan ol maýa goýum emlägi bolup durýar. Şonuň üçin hem özüniň özbaşdak maliýe hasabatlylygynda kärendä beriji bu gozgalmaýan emlägi maýa goýum emlägi hökmünde görkezýär.

YKRAR ETMEK WE BAHA BERMEK

13. Maýa goýum emlägi diňe aşakdaky ýagdaýlarda aktiw hökmünde ykrar edilip bilner:

a) edara maýa goýum emlägi bilen baglanyşykly geljekki ykdysady peýdalaryň gelip gowuşmak ähtimallygy bar bolanda; we

b) hakyky harajatlara ýa-da maýa goýum emläginiň adalatly gymmatyna ygtybarly baha berip bolanda.

14. Ykrar etmegiň şu ýörelgesine laýyklykda edara maýa goýum emlägi boýunça ähli çykdaýlara olaryň çekilen pursatynda baha berýär. Bu çykdaýlara maýa goýum emlägini satyn almak üçin ilkibaşda çekilen harajatlar we soňundan gozgalmaýan emläge goşmak, onuň bir bölegini çalyşmak ýa-da hyzmat etmek üçin çekilen çykdaýlar girýär.

15. Ykrar etme ýörelgesine laýyklykda, edara maýa goýum emläginiň balans gymmatynda şunuň ýaly gozgalmaýan emläge gündelik hyzmat etmek üçin harajatlary görkezmeýär. Bu çykdaýlar köplenç soňundan alnan peýda ýa-da ýitgi hökmünde ykrar edilýär. Gündelik hyzmat etmek üçin çykdaýlar, öňi bilen, zähmet we sarp edilýän materiallar üçin harajatlar bolup durýar we uly bolmadyk bölekleriň gymmatyny öz içine alyp biler.

16. Maýa goýum emläginiň bölekleri çalyşmak arkaly alnyp bilner. Mysal üçin, binanyň könelen içki diwarlaryny çalyşmak. Ykrar etmegiň ýörelgesine laýyklykda, edara balans gymmatynda bar bolan maýa goýum emläginiň böleklerini çalyşmak üçin çykadjylary, ykrar etmegiň ölçegleriniň talaplary ýerine ýetirilen şertlerinde, olaryň çekilen pursatynda ykrar edýär. Çalşylan bölekleriň galyndy gymmaty şu standartyň hasapdan öçürmek hakyndaky düzgünlerine laýyklykda balansdan öçürilýär.

17. Maýa goýum emlägine ilki başda özüne düşýän gymmaty boýunça baha berilmelidir. Ilki başda berilýän baha geleşik boýunça harajatlar goşulmalydyr.

18. Eger maýa goýum emlägi alyş-çalyş däl amalyň üstünden ýa-da nominal gymmaty boýunça alnan bolsa, satyn alnan senesindäki adalatly gymmaty onuň gymmaty bolup durýar.

19. Satyn alnan emlägiň özüne düşýän gymmaty satyn alnan bahany we oňa degişli edilýän islendik göni harajatlary öz içine alýar. Göni harajatlar, mysal üçin, hünärli hukuk hyzmatlarynyň gymmatyny, emlägi bermek üçin salgytlary we beýleki amal çykadjylaryny öz içine alýar.

20. Öz güýji bilen gurlan maýa goýum emläginiň özüne düşýän gymmaty gurluşygyň ýa-da durkuny täzelemegiň tamamlanan senesindäki ýagdaýa görä onuň özüne düşýän gymmatyndan ybaratdyr. Şol senä çenli edara "Esasy serişdeler" DBEMHMS-yny ulanýar. Şol senede gozgalmaýan emläk maýa goýum emlägine öwrülýär we ol babatda şu standart ulanylýar.

21. Maýa goýum emläginiň gymmaty:

a) başky harajatlaryň (olaryň gozgalmaýan emlägi edaranyň ýolbaşçylarynyň onuň üçin göz önünde tutan wezipelerini ýerine ýetirmek üçin ýaramly ýagdaýa getirmek üçin zerur bolan halatlary muňa girmeyär);

b) maýa goýum emläginiň iş bilen üpjünçiligiň bellenen derejesine çykýan pursatyna çenli çekilen ilki başky amal ýitgileriniň; ýa-da

ç) gozgalmaýan emlägiň gurulýan ýa-da durky täzelenýän wagtynda çekilen materiallaryň, zähmetiň, ýa gaýry serişdeleriň ölçegden ýokary çykadjylarynyň möçberinde ýokarlanmaýar.

22. Maýa goýum emläginiň tölegi yza süýşürilen ýagdaýynda pul bahasynyň ekwiwalenti onuň hakyky harajatlary bolup durýar. Şu pul möçberi bilen tölegiň umumy möçberiniň arasyndaky tapawut karz möhletiniň dowamynda göterimleri tölemek boýunça çykadjylar hökmünde ykrar edilýär.

23. Maýa goýum emlägi alyş-çalyş däl amal arkaly alnyp biler. Mysal üçin, emlägi elden almak (konfiskasýa) ygtyýarlyklaryny peýdalanmak bilen alnyp biler. Şeýle ýagdaýlarda gozgalmaýan emlägiň satyn alnan senesindäki adalatly gymmaty onuň gymmaty bolup durýar.

24. Maýa goýum emläginiň bir ýa-da ondan köp obýektleri pul däl aktiwe ýa-da aktiwlere, ýa pul ýa-da pul däl aktiwleriň utgaşmasyna çalyşmak bilen edinilip bilner. Şunuň ýaly maýa goýum emläginiň özüne düşýän gymmatyna adalatly gymmaty boýunça baha berilýär, şu ýagdaýlar muňa girmeyär:

a) çalyşyk amalyň täjirçilik mazmuny ýok bolanda; ýa-da

b) alnan aktiwiniň hem, berlen aktiwiniň hem adalatly gymmatyna dogry baha berip bolmaýan ýagdaýynda.

25. Edaranyň berlen aktiwi ykrar etmegi haýal etmän bes edip bilmeýän ýagdaýynda hem edinilen aktiwe şu usul boýunça baha berilýär. Eger-de edinilen aktiwe adalatly gymmaty boýunça baha berilmeýän bolsa, onuň özüne düşýän gymmaty berlen aktiwiň balans gymmaty boýunça kesgitlenýär.

26. Edara şu amalyň netijesinde özüniň geljekki pul akymalarynyň üýtgäp biljek derejesine seretmek bilen, çalyşyk amalyň täjirçilik mazmunynyň bardygyny ýa-da ýokdugyny kesgitleýär. Çalyşyk amalyň şu ýagdaýda täjirçilik mazmuny bardyr, eger-de:

a) alnan aktiwiň pul akymalarynyň konfigurasiýasy (töwekgelçilik, möhletler we möçberler) berlen aktiwiň pul akymalarynyň konfigurasiýasyndan tapawutlanýan bolsa; ýa-da

b) edaranyň amallarynyň şu amalyň täsir edýän böleginiň edara üçin mahsus bolan gymmaty çalyşygyň netijesinde üýtgeýän bolsa; we

ç) a) ýa-da b) kiçi bölümlerdäki tapawut çalşylan aktiwleriň adalatly gymmaty bilen deňeşdirilende degerli ululyga deň bolanda.

27. Çalyşyk amalyň täjirçilik mazmunynyň bardygyny kesgitlemek üçin, edaranyň amallarynyň şu amalyň täsir edýän böleginiň edara üçin mahsus bolan gymmaty, eger bu göz önünde tutulan bolsa, pul serişdeleriniň salgytdan soňky akymalaryny görkezýär. Bu seljermeleriň netijesi edara tarapyndan jikme-jik hasaplamalary geçirmezden hem aýdyň bolup biler.

28. Eger edara alnan ýa-da berlen aktiwiň adalatly gymmatyny dogry kesgitlemäge ukyply bolsa, onda özüne düşýän gymmaty kesgitlemek üçin berlen aktiwiň adalatly gymmaty peýdalanýlar, alnan aktiwiň adalatly gymmatynyň has aýdyň görünýän halatlary muňa girmeyär.

YKRAR ETMEKDEN SOŇ BAHHA BERMEK

29. Edara özüniň hasaba alyş syýasaty hökmünde ýa-da adalatly gymmat boýunça hasaba alyş modelini ýa-da özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba alyş modelini saýlap almaga we şol syýasaty özüniň ähli maýa goýum emlägine degişlilikde ulanmaga borçlydyr.

30. Şu standart ähli edaralaryň maýa goýum emlägine baha bermek (adalatly gymmaty boýunça hasaba alyş modeli) ýa-da ony açmak (özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba alyş modeli) maksady bilen, maýa goýum emläginiň adalatly gymmatyny kesgitlemeklerini talap edýär.

Özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba alyş modeli

31. Özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba alyş modelini saýlap alan edara ilkibaşda ykrar edenden soň özüniň ähli gozgalmaýan maýa goýum emlägine "Esasy serişdeler" DBEMHMS-ynyň şu model üçin talaplaryny peýdalanmak bilen, ýagny, islendik toplanan ulanyş tutumlaryny we gymmatyň gaçmagyndan çekilen islendik ýitgileri aýyrmak bilen, gymmaty boýunça baha bermelidir.

Adalatly gymmaty boýunça hasaba alyş modeli

32. Adalatly gymmaty boýunça hasaba alyş modelini saýlap alan edara ilkibaşda ykrar edenden soň, ähli gozgalmaýan maýa goýum emlägine adalatly gymmaty boýunça baha bermelidir.

33. Gozgalmaýan emlägiň adalatly gymmatynyň üýtgemeginden alnan peýda ýa-da ýitgi olaryň ýüze çykan döwrüniň arassa peýdasynda/ýitgisinde ykrar edilmelidir.

34. Adalatly gymmaty kesgitlenende edara aktiw ýerlenende ýa-da ol başga hili çykyp gidende özüniň çekýän amal harajatlaryny aýyрмаýar.

35. Maýa goýum emläginiň adalatly gymmaty hasabat senesindäki ýagdaýa görä bazaryň hakyky ýagdaýyny we şertlerini görkezmelidir.

36. Adalatly gymmata belli bir senedäki ýagdaýa görä baha berilýär. Bazarlaryň we bazar şertleriniň üýtgäp biljekdigi sebäpli, baha berlen adalatly gymmat wagtyň başga bir pursatynda nädogry bolup ýa-da laýyk gelmän biler. Şeýle hem adalatly gymmaty kesgitlemek çalyşygyň we satmak baradaky şertnamanyň bahalaryny haýsydyr bir hili üýtgetmezden, bir wagtda geçirilmegini göz önünde tutýar, bahalar gowy habarly we geleşikleri geçirmek isleýän taraplaryň arasynda täjirçilik amaly geçirilende çalyşygyň we şertnamanyň dürli wagtlarda tamamlanýan mahalynda üýtgäp biler.

37. Ýerleşýän ýeri we ýagdaýy meňzeş bolan hem-de şunuň ýaly kärende ýa-da başga bir şertnamalaryň obýekti bolup durýan şunuň ýaly gozgalmaýan emlägiň işjeň bazardaky gündelik bahasy adalatly gymmatyň iň gowy subutnamasy bolup durýar. Edara şu gozgalmaýan emlägiň häsiýetindäki, ýerleşýän yerindäki we ýagdaýyndaky ýa-da şu gozgalmaýan emläge degişli kärende ýa-da beýleki şertnamalaryň şertlerindäki islendik tapawutlary ýüze çykarmak barada alada etmelidir.

38. İşjeň bazarda gündelik bahalaryň bolmadyk ýagdaýynda edara dürli çeşmeleriň maglumatlaryny göz önünde tutýar, şol sanda:

a) başga häsiýetdäki, başga ýagdaýdaky ýa-da başga yerde ýerleşen (ýa-da beýleki kärende ýa-da beýleki şertnamalaryň obýekti bolan) gozgalmaýan emlägiň bar bolan tapawutlary hasaba almak bilen düzediş girizilen, işjeň bazarda gündelik bahalaryny;

b) şol bahalar boýunça amala aşyrylan amallaryň geçirilen senesinden soňky ykdysady şertleriň islendik üýtgemelerini hasaba almak bilen düzediş girizilen işjeňligi pes bazarlardaky soňky bahalaryny.

39. Maýa goýum emläginiň adalatly gymmaty gozgalmaýan emlägi gowulandyrmak ýa-da kämilleşdirmek maksady bilen öňde duran düýpli goýumlary, şeýle hem bu öňde duran geljekki harajatlardan degişli geljekki peýdalary görkezmeýär.

40. Edaranyň maýa goýum emläginiň adalatly gymmatyny geleşikleriň bazarda ýygy geçirilmeyändigini we adalatly gymmata alternatiw bahanyň ýokdugy sebäpli dogry kesgitläp bilmeýän halatynda, ol şunuň ýaly maýa goýum emlägine "Esasy serişdeler" DBEMHMS-yna laýyklykda, özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba alyş modelini peýdalanmak bilen baha bermelidir we

ony maýa goýum emlägi çykyp gidýänçä ulanmagy dowam etdirmelidir. Şunda maýa goýum emläginiň ýatyryş gymmaty nola deň diýip kabul edilmelidir.

41. Aýratyn ýagdaýlarda, edaranyň maýa goýum emlägi obýektine "Esasy serişdeler" DBEMHMS-yna laýyklykda, özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba alyş modelini peýdalanmak bilen baha bermäge mejbur bolan ýagdaýynda, edara maýa goýum emläginiň beýleki ähli obýektlerine adalatly gymmaty boýunça baha berýär. Şeýle ýagdaýda, edara özüne düşýän gymmaty boýunça baha bermek modelini maýa goýum emläginiň bir obýekti üçin peýdalanyp bilýän hem bolsa, gozgalmaýan emlägiň galan her bir obýektini adalatly gymmaty boýunça baha bermek modelini peýdalanmak bilen hasaba almagy dowam etdirer.

42. Eger edara maýa goýum emläginiň obýektine ozal adalatly gymmaty boýunça baha beren bolsa, onda ol mundan beýläk hem obýekt çykyp gidýänçä (ýa-da bu obýekt eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk derejesini alýan pursatyna çenli ýa-da edaranyň adaty işiň barşynda satmak üçin onuň durkuny täzeläp başlaýan wagtyna çenli), hat-da bazarda deňeşdirip bolýan bazar amallarynyň ýygylgynyň we bazar bahalaryň elýeterlilikiniň peselýändigine garamazdan, oňa adalatly gymmaty boýunça baha bermegi dowam etdirmelidir.

MAÝA GOÝUM EMLÄGINI GAÝTADAN TOPARA BÖLMEK

43. Obýekti maýa goýum emlägi toparyna gaýtadan topara bölmek ýa-da şol topardan çykarmak diňe ony peýdalanmagyň usuly üýtgände geçirilýär, bu şular bilen tassyklanylýar:

a) gozgalmaýan emlägiň eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk hökmünde peýdalanylýp başlanmagy – obýekt maýa goýum emlägi toparyndan eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk toparyna geçirilende;

b) ýerlemek maksady bilen durky täzelenip başlananda – obýekt maýa goýum emlägi toparyndan ätiýaçlyklar toparyna gaýtadan topara bölünende;

ç) eýesi tarapyndan gozgalmaýan emläkden peýdalanylmagynyň tamamlanylmagy – obýekt eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk toparyndan maýa goýum emlägi toparyna gaýtadan topara bölünende;

d) amal kärendesiniň başlanmagy (täjirçilik esasynda), onuň çäklerinde gozgalmaýan emläk beýleki tarapa kärendä berilýär – ätiýaçlyk toparyndan maýa goýum emlägi toparyna geçirilende; ýa-da

e) gozgalmaýan emlägiň gurluşygynyň ýa-da durkunyň täzelenmeginiň tamamlanmagy – gurulýan ýa-da durky täzelenýän döwri başdan geçirýän gozgalmaýan emläk toparyndan maýa goýum emlägi toparyna geçirilende.

44. Edara diňe ony peýdalanmagyň maksady üýtgände (muňa ony ýerlemek maksady bilen durkunyň täzelenip başlanmagy şaýatlyk edýär) obýekti maýa goýum emläginden ätiýaçlyklar toparyna gaýtadan topara bölmelidir. Eger edara durkuny täzelemezden obýektiň çykyp gitmegi hakynda çözüň kabul eden bolsa, onda ol bu obýekti ätiýaçlyk hökmünde hasaba alman, ony ykrar etmegiň bes edilýän (maliýe ýagdaýy barada hasabatdan çykarylýan) wagtyna çenli maýa goýum emlägi hökmünde hasaba almagy dowam edýär. Edil şonuň ýaly, eger edara geljekde maýa goýum emlägi hökmünde peýdalanmak maksady bilen, bar

bolan maýa goýum obýektiniň durkuny täzelemäge başlaýan bolsa, onda bu obýekt maýa goýum emlägi derejesini saklaýar we durkunyň täzelenýän döwrüniň dowamynda eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk hökmünde gaýtadan topara bölünmeýär.

45. Eger edara özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba alyş modelini peýdalanýan bolsa, onda maýa goýum emläginiň, eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emlägiň we ätiýaçlyklar toparlarynyň arasynda obýektleriň gaýtadan topara bölünmegi geçirilýän obýektleriň balans gymmatynyň, şeýle hem baha bermek we maglumatlary açmak maksady bilen bu obýektleriň gymmatynyň üýtgemegine getirmeýär.

46. Adalatly gymmaty boýunça hasaba alynýan maýa goýum emläginiň obýekti eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk toparyna ýa-da ätiýaçlyklar toparyna gaýtadan topara bölünende, soňundan "Esasy serişdeler" DBEMHMS-yna ýa-da "Ätiýaçlyklar" DBEMHMS-yna laýyklykda hasaba almak üçin, onuň bellenen maksadynyň üýtgän senesindäki ýagdaýa görä adalatly gymmaty bu obýektiň gymmaty bolar.

47. Eger eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk adalatly gymmaty boýunça hasaba alynjak maýa goýum emlägi toparyna geçýän bolsa, onda edara onuň bellenen maksadynyň üýtgeýän senesine çenli "Esasy serişdeler" DBEMHMS-yny ulanmaga borçlydyr. Edara gozgalmaýan emlägiň balans gymmaty bilen onuň adalatly gymmatynyň arasynda şu senedäki ýagdaýa görä bar bolan islendik tapawudy "Esasy serişdeler" DBEMHMS-yna laýyklykda gaýtadan baha bermek hökmünde hasaba almaga borçlydyr:

a) gozgalmaýan emläk obýektiniň balans gymmatynyň ýüze çykýan islendik peselmegi arassa peýdada/ýitgide ykrar edilýär. Şeýle-de bolsa, şu obýektiniň gymmatynyň gaýtadan baha bermekden ýokarlanan derejesiniň çäklerinde azalýan pul möçberi gozgalmaýan emlägiň gymmatynyň gaýtadan baha bermekden ýokarlanmasynyň hasabyna hasapdan ölçürlýär;

b) gozgalmaýan emlägiň balans gymmatynyň ýüze çykýan islendik artmasy şu görnüşde hasaba alynýar:

şunuň ýaly artmanyň şu gozgalmaýan emlägiň gymmatynyň gaçmagyndan ozal çekilen ýitgini dikeldýän derejesinde, bu artma peýdada/ýitgige ykrar edilýär. Şol döwürde peýdada/ýitgide ykrar edilen artan möçber şu obýektiniň gymmatynyň gaçmagyndan çekilen ýitginiň geçen ýyllarda ykrar edilmedik ýagdaýynda kesgitlenip bilinjek (ulanyş tutumyny aýyrmak bilen) ululyga çenli balans gymmatyny dikeltmek üçin zerur bolan pul möçberinden ýokary däldir; we

balans gymmatynyň artan pul möçberiniň galan islendik bölegi gymmatyň gaýtadan baha bermekden ýokarlanan möçberi hökmünde gönüden-göni arassa aktiwleriň/öz maýasynyň hasabyna göni karzlaşdyrylýar. Maýa goýum emläginiň obýekti soňundan çykyp gidende obýektiň gaýtadan baha bermekden ýokarlanan, arassa aktiwleriň/öz maýasynyň düzümine goşulan möçberi toplanan peýdalaryň ýa-da ýitgileriň hasabyna geçirilip bilner. Obýektiň gymmatynyň gaýtadan baha bermekden ýokarlanan möçberiniň paýlanmadyk peýdanyň hasabyna geçirilmegi girdejiler we çykdaýylar barada hasabatda görkezilmeýär.

48. Edara eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläkden ulanyş tutumyny almagy we onuň gymmatynyň gaçmagyndan çekilýän islendik ýitgini bu obýektiň adalatly gymmaty boýunça hasaba alynýan obýekt öwrülýän pursatyna çenli ykrar etmegi dowam edýär.

49. Obýekt ätiýaçlyklar toparyndan adalatly gymmaty boýunça hasaba alynjak maýa goýum emlägi toparyna gaýtadan topara bölünende şu senedäki ýagdaýa görä gozgalmaýan emlägiň adalatly gymmaty bilen onuň ozalky balans gymmatynyň arasyndaky islendik tapawut döwrüň arassa peýdasynda/ýitgisinde ykrar edilmelidir.

50. Obýekt ätiýaçlyklar toparyndan adalatly gymmaty boýunça görkeziljek maýa goýum emlägi toparyna gaýtadan topara bölünende hasaba almagyň tertibi ätiýaçlyklaryň ýerlenişini hasaba almagyň tertibine laýyk gelýär.

51. Edara tarapyndan öz güýçleri bilen döredilen, adalatly gymmaty boýunça hasaba alynjak maýa goýum emlägi obýektiniň gurluşygy ýa-da onuň durkuny täzelemek tamamlananda şu senedäki ýagdaýa görä bu obýektiň gymmaty bilen onuň ozalky balans gymmatynyň arasyndaky islendik tapawut döwrüň arassa peýdasynda/ýitgisinde ykrar edilmelidir.

YKRAR ETMEGI BES ETMEK

52. Maýa goýum emlägi obýektini ykrar etmek çykyp gidene ýa-da ulanyşdan gutarnykly çykarylan pursatynda, ýagny, onuň bilen baglanyşykly hiç hili geljekki ykdysady peýdalary almak göz önünde tutulmaýan ýagdaýynda, bes edilmäge degişlidir (maliýe ýagdaýy barada hasabatdan öçürilmäge degişlidir).

53. Maýa goýum emlägi obýektiniň çykyp gitmegi ony satmak ýa-da maliýe kärendesine bermek arkaly geçirilip bilner.

54. Eger edara ykrar etmek ýörelgesine laýyklykda, aktiwiň balans gymmatynda maýa goýum emlägi obýektiniň çalşylan böleginiň gymmatyny ykrar edýän bolsa, ol çalşylan bölegiň balans gymmatyny hasapdan öçürýär. Adalatly gymmaty boýunça hasaba alynýan maýa goýum emlägine degişli ýagdaýda çalşylan bölek aýratynlykda gymmaty gaçýan bölek bolman biler. Eger çalşylan bölegiň balans gymmatyny kesgitlemek iş ýüzünde mümkin bolmasa, onda edara çalşylan bölegiň gymmatyny onuň satyn alnan ýa-da gurlan pursatynda çalşylan bölegiň gymmatynyň görkezijisi hökmünde peýdalanyp biler.

55. Adalatly gymmaty boýunça hasaba alyş modeli peýdalanylanda maýa goýum emläginiň adalatly gymmaty çalyşmaga degişli bölegiň öz gymmatyny ýitirendigini görkezip biler. Beýleki ýagdaýlarda çalyşylýan bölek çykyp gidende obýektiň adalatly gymmatyny näçe möçberde azaltmalydygyny kesgitlemek kyn bolýar. Muny iş ýüzünde amala aşyrmak kyn bolanda, çalyşylýan bölek çykyp gidende adalatly gymmaty peseltmegiň ýene bir usuly çalşylan bölegiň gymmatyny aktiwiň balans gymmatyna goşmak bolup durýar, soňra bolsa çalyşmak bilen bagly bolmadyk goşmaçalar üçin gerek bolşy ýaly, adalatly gymmata täzedan baha berilýär.

56. Maýa goýum emlägini hasapdan öçürmegiň ýa-da onuň çykyp gitmeginiň netijesinde ýüze çykýan peýdalar ýa-da ýitgiler çykyp gitmeden arassa gelip gowuşmalar bilen aktiwniň balans gymmatynyň arasyndaky tapawut hökmünde kesgitlemelidir we hasapdan öçürilen ýa-da çykyp giden döwründe peýdada ýa-da ýitgide ykrar edilmelidir (eger "Kärende" DBEMHMS-ynda yzyna kärendä almak bilen ýerlemekde başga ýagdaý göz önünde tutulmadyk bolsa).

57. Maýa goýum emlägi çykyp gidende alynmaga degişli öwezlik tölegi ilkibaşda adalatly gymmaty boýunça görkezilýär. Hususan-da, maýa goýum emlägi obýekti üçin tölegiň möhleti soňa süýşürilen mahalynda, alnan öwezlik tölegi ilkibaşda pul bahasynyň ekwiwalenti boýunça görkezilýär. Öwezlik töleginiň nominal pul möçberi bilen pul bahasynyň ekwiwalentiniň arasyndaky tapawut göterim girdejisi hökmünde ykrar edilýär.

58. Zeper ýeten, ýitirilen ýa-da berlen maýa goýum emlägi üçin üçünji taraplardan alnan öwezini doluş tölegleriniň alynmaga degişli bolan mahalynda peýdada ýa-da ýitgide ykrar edilýär.

MAGLUMATY AÇMAK

59. Edara şulary açmaga borçlydyr:

a) özüniň adalatly gymmaty boýunça hasaba alyş modelini ýa-da özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba alyş modelini ulanýandygyny;

b) topara bölmegiň kyn bolan ýagdaýlarynda, maýa goýum emläginiň obýektleri bilen eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emlägiň obýektleriniň, şeýle hem adaty işiň barşynda ýerlemek üçin niýetlenen gozgalmaýan emlägiň obýektleriniň arasyny açmak maksady bilen edara tarapyndan işlenip taýýarlanan ölçegleri;

ç) adalatly gymmaty kesgitlemegiň bazar maglumatlary bilen tassyklanandygyny ýa-da onuň köp babatda gozgalmaýan emlägiň häsiýetine we deňşdirip bolýan bazar bahalarynyň ýokdugy sebäpli, beýleki ýagdaýlara (edaranyň açmaga borçly bolan ýagdaýlaryna) esaslanýandygy baradaky beýannamany goşmak bilen, maýa goýum emläginiň adalatly gymmaty kesgitlemende peýdalanylýan usullary we düýpli ýol bermeleri;

d) maýa goýum obýektiniň adalatly gymmatynyň derejesiniň (maliýe hasabatlylygynda oňa berlen bahanyň we açylan derejesiniň) ykrar edilen we degişli hünär derejesi, şeýle hem baha berilýän obýektiň degişli bolan toparyndaky we onuň ýerleşen ýerindäki maýa goýum obýektine baha bermegi geçirmek tejribesi bolan garaşsyz nyrh kesijiniň berýän bahasyna näderejede esaslanýandygyny. Eger şunuň ýaly baha bermek geçirilmedik bolsa, bu ýagdaý açylmaga degişlidir;

e) girdejiler we çykdaýylar barada hasabata goşulan pul möçberini;

maýa goýum emläginden alynýan göterim girdejisini;

döwrüň dowamynda kärende girdejisini getiren maýa goýum emläginiň göni amal çykdaýylaryny (şol sanda abatlamak we gündelik ulanmak üçin çykdaýylary); we

döwrüň dowamynda kärende girdejisini getirmedik maýa goýum emläginiň göni amal çykdaýylaryny (şol sanda abatlamak we gündelik ulanmak üçin çykdaýylary);

ä) maýa goýum emlägini ýerlemek mümkinçiligi ýa-da çykyp gitmeden pul geçirmeleri we gelip gowuşmalar babatynda çäklendirmeleriň bardygyny we olaryň möçberini; we

f) maýa goýum emlägini satyn almak, gurmak ýa-da durkuny täzelemek boýunça ýa-da maýa goýum emlägini abatlamak, gündelik hyzmat etmek ýa-da gowulandyrmak boýunça şertnamalaýyn maliýe borçnamalaryny.

60. Adalatly gymmaty boýunça hasaba alyş modelini ulanýan edara ozal açylan maglumatlara goşmaça maýa goýum emläginiň döwrüň başyndaky we ahyryndaky balans gymmatynyň deňeşdirmesini şulary görkezmek bilen, açmaga borçlydyr:

a) artmalary: obýektleri satyn almagyň netijesinde artmalary we aktiwiň balans gymmatynda ykrar edilen soňky çykdyjylary maýalaşdyrmagyň netijesinde ýüze çykan artmalary aýratynlykda açyp görkezmek bilen;

b) edaranyň birleşdirmek boýunça amallar arkaly satyn almalarynyň netijesinde artmalary;

ç) çykyp gitmeleri;

d) adalatly gymmata düzediş girizmegiň netijesinde alnan arassa peýdalary ýa-da ýitgileri;

e) maliýe hasabatlylygyny beýleki pula geçirmegiň netijesinde we daşary ýurt puluny hasabat berýän edara tarapyndan berilýän hasabatlylygyň puluna geçirmegiň netijesinde ýüze çykýan arassa hümmet tapawutlaryny;

ä) gozgalmaýan emläk obýektlerini ätiýaçlyklar toparyndan eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk toparyna gaýtadan topara bölünişini we şu amalyň tersine geçirilýän ýagdaýyny;

f) gaýry üýtgetmeleri.

61. Özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba alyş modelini ulanýan edara şulary açmalydyr:

a) ulanyş tutumyny hasaplap ýazmagyň peýdalanylýan usullaryny;

b) peýdaly ulanmagyň peýdalanylýan möhletlerini we ulanyş tutumynyň ölçeglerini;

ç) döwrüň başyndaky we ahyryndaky jemi balans gymmatyny we toplanan ulanyş tutumyny (gymmaty gaçmakdan çekilen toplanan ýitgiler bilen bilelikde);

d) hasabat döwrüniň başyndaky we ahyryndaky maýa goýum emläginiň balans gymmatynyň deňeşdirmesini, şulary görkezmek bilen:

artmalary: obýektleri satyn almagyň netijesinde artmalary we soňky çykdyjylary maýalaşdyrmagyň netijesinde ýüze çykan artmalary aýratynlykda açyp görkezmek bilen;

edaranyň birleşdirmek boýunça amallar arkaly satyn almalarynyň netijesinde artmalary;

çykyp gitmeleri;

ulanyş tutumlaryny;

şol döwürde gymmatyň gaçmagyndan çekilen ykrar edilen ýitgileriň möçberini we gymmatyň gaçmagyndan çekilen ýitgileriň dikeldilen pul möçberlerini;

maliýe hasabatlylygyny beýleki pula geçirmegiň netijesinde we daşary ýurt puluny hasabat berýän edara tarapyndan berilýän hasabatlylygyň puluna geçirmegiň netijesinde ýüze çykýan arassa hümmet tapawutlaryny;

gozgalmaýan emläk obýektlerini ätiýaçlyklar toparyndan eýesi tarapyndan eýelenýän gozgalmaýan emläk toparyna gaýtadan topara bölünişi we şu amalyň tersine geçirilýän ýagdaýyny;

gaýry üýtgetmeleri.

GÜÝJE GIRÝÄN SENESI

62. Maliýe hasabatlylygynyň şu standarty 2013-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girýär.

Goşundy

Şu standart jemgyýetçilik bölegi üçin maliýe hasabatlylygynyň halkara standarty 16 "Gozgalmaýan maýa goýum emlägi" (IPSAS 2007) laýyklykda işlenip taýýarlandy, şular muňa girmeyär:

käbir bölümlere olaryň has-da düşnükli bolmagy üçin düzediş girizildi;

kärendeçiniň maliýe hasabatlylygynda maliýe kärendesi hökmünde hasaba alynýan, şertnama boýunça maýa goýum emlägine bolan hukuga baha bermegiň tertibi, şeýle hem maýa goýum emlägini kärendä berijiniň maliýe hasabatlylygynda amal kärendesi boýunça kärendeçä berlen maýa goýum emlägine baha bermegiň tertibi aýryldy;

peýdalanma gymmatynyň esasynda soňundan baha bermek hakyndaky düzgünler aýryldy (garaşylýan pul gelip gowuşmalarynyň diskontirlenen gymmaty);

adalatly gymmatyna baha berip bolýan aktiwlere degişlilikde adalatly gymmat boýunça hasaba alyş modelini ulanmagyň hökmanylygy hakyndaky düzgünler aýryldy;

görkezilen aýyrmalar bilen baglanyşykly, maglumatlary açmaga bildirilýän käbir talaplar aýryldy.